

سازمان همکاری شانگهای

پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی و ابتکارهای پیشرو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خدای بزرگ بخشایش همیشه بخشایند

بِسْمِ

شماره مسلسل: ۱۸۵۹۴
کد موضوعی: ۲۶۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۱/۹/۲۶

عنوان گزارش:

سازمان همکاری‌های شانگهای
پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی و ابتکارهای پیش رو

نام دفتر:

مطالعات سیاسی (گروه دیپلماسی پارلمانی)

تهیه و تدوین کنندگان:

مصطفی دلاورپور اقدم، مهدی امیری

ناظر علمی:

محمدحسن معادی رودسری

صفحه آرا:

نرجس امیراحمدی

ویراستار ادبی:

پرند فیاضی

واژه‌های کلیدی:

۱. آسیای میانه
۲. اتحادیه بین‌المجالس شانگهای
۳. سازمان همکاری‌های شانگهای
۴. جمهوری اسلامی ایران
۵. دیپلماسی پارلمانی متوازن

فهرست مطالب

۷	چکیده
۸	خلاصه مدیریتی
۱۰	مقدمه
۱۱	گفتار اول. سیر تحول در سازمان همکاری شانگهای
۱۴	گفتار دوم. اهمیت منطقه‌ای و بین‌المللی سازمان همکاری شانگهای
۱۴	گفتار سوم. اهداف، مأموریت، اصول و زمینه‌های همکاری
۱۵	گفتار چهارم. ارکان سازمان همکاری شانگهای
۱۹	گفتار پنجم. اهداف و انگیزه‌های جمهوری اسلامی ایران برای عضویت در سازمان همکاری شانگهای
۲۰	گفتار ششم. سازمان همکاری شانگهای و فرصت‌های پیش‌رو خودروسازان
۲۵	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۵	منابع و مآخذ

فهرست جداول

۱۳	جدول ۱. اعضای رسمی، ناظر، میهمان و شرکای گفتگوی سازمان همکاری شانگهای
۱۶	جدول ۲. تاریخ و مکان برگزاری شورای سران سازمان همکاری شانگهای
۱۸	جدول ۳. دبیران کل سازمان همکاری شانگهای
۲۱	جدول ۴. سازمان‌های منطقه‌ای دارای تفاهمنامه با سازمان همکاری شانگهای

سازمان همکاری شانگهای پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی و ابتکارهای پیش‌رو

[چکیده]

روسیه قطب دفاعی - امنیتی و جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان قطب ایدئولوژیک، چالش‌هایی را برای ساختار یک‌جانبه گرایانه غرب به‌وجود آورده‌اند. وحدت راهبردی و همسویی مواضع بین سه قطب اقتصادی، نظامی - امنیتی و ایدئولوژیک سازمان همکاری شانگهای، این سازمان را به یک کنشگر اثرگذار در سطح جهانی تبدیل کرده است.

با کامل شدن فرآیند تصویب این لایحه در شورای نگهبان قانون اساسی، ۹ کشور فدراسیون چین، روسیه، هند، جمهوری قزاقستان، قرقیزستان، پاکستان، تاجیکستان، ازبکستان و جمهوری اسلامی ایران، اعضای رسمی این سازمان را تشکیل خواهند داد. با پیوستن اعضای جدید رسمی، ناظر و شرکای گفتگو؛ سازمان همکاری شانگهای به یک سازمان قدرتمند چندمنظوره با اهداف سیاسی، اقتصادی و امنیتی تبدیل شده است. در این گزارش یا تمرکز بر فرصت‌های دیپلماتیک الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای، راهکارهایی برای حداکثرانفعالی سیاسی از آن بیان شده است.

در گزارش «سازمان همکاری شانگهای؛ پیشران‌های دیپلماسی پارلمانی و ابتکارهای پیش‌رو»، علاوه بر تبیین نتایج حاصل از بررسی ساختار، کارکرد و مأموریت این سازمان، ابتکارات و ملزومات انتفاع حداکثری جمهوری اسلامی ایران پس از الحاق به سازمان همکاری شانگهای از منظر سیاسی بررسی شده‌اند.

سازمان همکاری شانگهای در ابتدا یک سازمان اوراسیایی میان‌دولتی بود که بنای آن در ۲۶ آوریل ۱۹۹۶ بین رؤسای پنج کشور روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان پایه‌گذاری شد. در تاریخ ۱۰ ژوئیه ۲۰۱۵ این سازمان با عضویت هند و پاکستان موافقت شد و عضویت آنان در اجلاس سران آستانه، پایتخت قزاقستان در ژوئیه ۲۰۱۷ به تصویب رسید. در «بیانیه سمرقند شورای سران عضو سازمان همکاری شانگهای» مورخ ۱۷ سپتامبر ۲۰۲۲ (۲۶ شهریورماه ۱۴۰۱) به صورت رسمی جمهوری اسلامی ایران عضو سازمان همکاری شانگهای شد. از لحاظ توزیع قدرت در برابر سیاست‌های سلطه‌گرایانه غرب، سازمان همکاری شانگهای سه قطب مهم دارد. چین قطب اقتصادی،

[خلاصه مدیریتی]

است، به طوری که محور سخنان دبیر کل سازمان همکاری‌های شانگهای در «هفدهمین نشست سران شرق آسیا» مورخ ۱۴ نوامبر ۲۰۲۲ (۲۳ آبان ۱۴۰۱) نیز بر دو محور امنیت غذایی و انرژی متمرکز شده بود. از منظر سازمان همکاری‌های شانگهای؛ تغییرات آب و هوایی، تنش‌های ژئوپلیتیک و همه‌گیری کووید-۱۹، سه عامل تشدیدکننده ناامنی غذایی هستند.

■ استمرار تنش و بی‌اعتمادی بین برخی اعضا همچون هند و پاکستان، از موانع تسریع فرایند همگرایی سیاسی و اقتصادی بین اعضا تلقی می‌شود، با وجود این حضور هر دو کشور در سازمان همکاری‌های شانگهای باعث تعدیل و پیشگیری از شکل‌گیری تنش‌های غیرقابل کنترل بین آنان می‌شود، در نتیجه یکی از فرصت‌های سازمان همکاری‌های شانگهای، کمک به استقرار صلح و امنیت پایدار منطقه‌ای است.

■ اغلب کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای از پتانسیل تهدیدات تروریستی و جدایی‌طلبی قومی برخوردارند، به همین دلیل «ساختار ضد تروریسم منطقه‌ای سازمان همکاری‌های شانگهای» یکی از تدابیر اعضا برای مقابله با تهدیدات مشترک بود.

■ ماده (۲۴) اساسنامه سازمان همکاری‌های شانگهای از مهم‌ترین مواردی است که برخی منتقدان با استناد به این ماده، خواستار بررسی دقیق‌تر اسناد پیوست به سازمان همکاری‌های شانگهای هستند. در این ماده تصریح شده است که اعضا نمی‌توانند هیچ‌گونه حق شرطی را نسبت به منشور، اهداف و مأموریت سازمان داشته باشند.

■ عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای، پنجره جدیدی را برای استقرار امنیت پایدار در مناطق التهاب‌آفرین و تنش‌زا مانند افغانستان فراهم می‌کند. در این میان ابتکار قوه مقننه برای برگزاری دیپلماسی پارلمانی سران همسایگان افغانستان در قالب سازمان شانگهای، جایگاه قوه مقننه جمهوری اسلامی ایران در تریبات و ساختار امنیتی منطقه را تقویت می‌نماید.

■ اهتمام و تمایل سازمان همکاری‌های شانگهای برای ایجاد کانون‌های تماس با سازمان‌های منطقه‌ای، فرصت مناسبی را برای هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی برای تعمیق روابط بین سازمان همکاری‌های شانگهای با مجمع مجالس آسیایی و اتحادیه بین‌المجالس

با موافقت مجلس شورای اسلامی برای الحاق کشورمان به سازمان همکاری‌های شانگهای، وضعیت موجود این سازمان و ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی و ابتکارات سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران برای مزیت‌سازی از سازمان همکاری‌های شانگهای مورد بررسی قرار گرفته‌اند که مهمترین موارد آن عبارتند از:

■ مقابله با نفوذ ناتو به شرق، ایجاد نظام امنیت دسته‌جمعی در آسیای میانه، ارائه جدول زمانی برای خروج پایگاه‌های نظامی آمریکا از آسیای میانه، جایگزینی نظام چندقطبی به جای سلطه یک‌جانبه گرایانه آمریکا، تعیین مکانیسم معین برای حل و فصل اختلافات مرزی و ایجاد شبکه یکپارچه داده‌های مقابله با تروریسم و قاچاق موادمخدر از اهداف اولیه تأسیس سازمان همکاری‌های شانگهای بودند.

■ استقرار امنیت پایدار در آسیای میانه و اوراسیا از کانون‌های مورد توجه سازمان همکاری‌های شانگهای است. زیرا نقش مهمی در پیشبرد کمربند راه، احیای جاده ابریشم و کریدور شمال - جنوب دارد.

■ اغلب کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای از موزاییک‌های قومی و فرقه‌ای برخوردارند و تفسیرهای متفاوت آنان از تروریسم، می‌تواند به تنش‌های غیرقابل کنترل تبدیل شود. به همین دلیل تروریسم، تجزیه‌طلبی و افراط‌گرایی؛ سه دغدغه مهم اعضای این سازمان معرفی شده‌اند.

■ عضویت رسمی جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای در صورت طی شدن تمامی فرایندها و تشریفات قانونی، زودتر از آوریل ۲۰۲۳ خواهد بود.

■ بحرین، امارات، کویت، مالدیو و میانمار به عنوان اعضای جدید شرکای گفتگو پذیرفته شده‌اند. این امر نشان می‌دهد که برخی متحدان غرب نیز افول آمریکا در منطقه را پذیرفته‌اند و بعد از تحولات اوکراین، اتکای برخی بازیگران منطقه‌ای به تضمین‌های سیاسی و امنیتی غرب و ناتو کاهش یافته است.

■ بررسی اظهارات و مواضع رؤسای کشورهای عضو شانگهای، نشانگر اهمیت و دغدغه بالای این سازمان به دو موضوع امنیت غذایی و انرژی

■ رایزنی‌های رؤسای گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی با مجالس کشورهای عضو شانگهای یا رایزنی ریاست محترم قوه مقننه و ریاست محترم کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی با «ژانگ مینگ»، دبیر کل سازمان همکاری شانگهای، می‌تواند بستر مساعدی را برای توسعه همکاری‌های درون‌سازمانی و تأسیس اتحادیه بین‌المجالس شانگهای فراهم نماید.

■ الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای، می‌تواند حلقه‌های تماس بین این سازمان و سایر ائتلاف‌های منطقه‌ای همچون سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو را افزایش دهد.

■ به‌غیر از فدراسیون روسیه، سایر اعضای رسمی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای از قاره آسیا هستند و الحاق جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از کشورهای مهم منطقه‌ای، فرایند گسترش همکاری‌های قاره‌ای در راستای قرن پیش‌رو - قرن آسیا را هموارتر می‌نماید.

■ با موافقت نمایندگان مجلس شورای اسلامی برای الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای، فضای مساعدی برای توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن بین اعضای این سازمان به‌ویژه ایران، روسیه، چین و هند برای اتخاذ مواضع همسو در نهادها و سازمان‌های بین‌المللی فراهم شده است.

■ توسعه همکاری‌های اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با روسیه و چین در قالب پیمان شانگهای، یک پشتوانه سیاسی برای اجرای دقیق تر اسناد همکاری‌های بلندمدت ایران با چین و روسیه خواهد بود.

■ سازمان همکاری شانگهای این پتانسیل را دارد که به یک عنصر بازدارنده در قبال مداخلات و سیاست‌های ناتو برای نفوذ به شرق تبدیل شود. کشورهای غربی با تأسیس مجمع قانونگذاری ناتو، از ظرفیت قانونگذاری کشورهای عضو برای مشروعیت‌بخشی به مقاصدشان استفاده می‌کنند. تأسیس اتحادیه بین‌المجالس کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، توازن راهبردی و همآوری دیپلماتیک این سازمان در برابر ناتوی نظامی، فرهنگی، اقتصادی و امنیتی را ارتقا می‌دهد. از طرفی تقویت قدرت راهبردی شانگهای، کارایی و اثرگذاری ناتوی غربی در خلیج فارس را به‌صورت قابل‌ملاحظه‌ای کاهش می‌دهد.

■ یکی از اهداف سند تأسیس سازمان همکاری شانگهای، تحقیق مشترک کشورهای عضو برای مواجهه و آمادگی در برابر چالش‌های مشترک اعضا در قرن بیست‌ویکم است، به همین دلیل می‌توان از ظرفیت خرد جمعی اعضا برای مواجهه منطقی و هوشمندانه با ابرچالش‌های مشترک در گام دوم انقلاب استفاده نمود.

اسلامی به‌وجود آورده است. این اقدام با دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران برای توسعه همزمان دیپلماسی نگاه به شرق، تحقق قرن پیش‌رو - قرن آسیا و دیپلماسی مقاومت هوشمند در برابر استکبار جهانی همسویی راهبردی دارد.

■ یکی از برنامه‌های راهبردی سازمان همکاری شانگهای، انجام رزمایش‌های نظامی برای آمادگی حداکثری در برابر تهدیدات مشترک است. گستره جغرافیایی روسیه، چین، هند، ایران و همچنین مزیت‌های ژئوپلیتیکی این کشورها، بازخورد این رزمایش‌ها بر صلح و امنیت پایدار منطقه‌ای را افزایش داده است.

■ بازگشت طالبان به قدرت در افغانستان، واکنش‌هایی را در بین برخی اعضا به‌وجود آورده است، به‌طوری که تاجیکستان در سال ۲۰۲۱ با حضور نماینده طالبان در نشست شانگهای موافقت نکرد. این امر نشان می‌دهد جدا از برخی اختلافات مرزی، دومین عنصری که می‌تواند موانعی را برای انسجام داخلی این سازمان به‌وجود آورد، افراط‌گرایی و تفسیرهای متفاوت اعضا از ترور بسم یا جدایی طلبی است. به همین دلیل، عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری شانگهای و اتخاذ دیپلماسی پارلمانی میانجی‌گرایانه یا رایزنی هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی برای ایجاد مجمع مجالس کشورهای فارسی‌زبان، می‌تواند گشایش‌های جدیدی را برای رفع یا تعدیل برخی تنش‌ها بین برخی اعضا مانند افغانستان (عضو ناظر) و تاجیکستان (عضو رسمی) به‌وجود آورد.

■ تأسیس مجامع پارلمانی بر حسب نیاز و منافع مشترک، مهم‌ترین موتور محرکه ایفای نقش فعال و سازنده نمایندگان در معادلات منطقه‌ای و جهانی است. در همین راستا، یکی از فرصت‌های دیپلماتیک الحاق کشورمان به سازمان همکاری شانگهای، اهتمام و خرد جمعی اعضا برای تأسیس «اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری شانگهای» است. ابتکار تأسیس «اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری شانگهای» توسط ریاست محترم قوه مقننه، نقش و جایگاه مجلس شورای اسلامی در تعمیق و توسعه همکاری‌های همه‌جانبه بین کشورهای عضو این پیمان را افزایش خواهد داد. تأسیس این اتحادیه، وزن سیاسی و شعاع اثرگذاری سازمان همکاری شانگهای در نظام بین‌الملل و ترتیبات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را افزایش می‌دهد.

■ پیگیری مصوبات سازمان همکاری شانگهای در دو لایه اجرایی و قانونگذاری، پشتوانه مردمی برنامه‌های این سازمان را افزایش و به شفاف‌سازی برنامه‌های آن کمک می‌کند که تأثیر بالایی بر تحقق اهداف سند تأسیس این سازمان بر جامی‌گذارد.

مقدمه

سازمان همکاری‌های شانگهای از جمله مهمترین نهادها و سازمانهای منطقه‌ای در حوزه راهبردی و استراتژیک اوراسیاست که به‌ویژه در سال‌های اخیر و همزمان با تقویت کارکردی و ساختاری خود به یکی از کنشگران مهم در ترتیبات اقتصادی، سیاسی و امنیتی این منطقه تبدیل شده است. این نهاد تلاش می‌کند تا در همه روندها و معادلات جاری به محور اصلی تعاملات و تصمیم‌گیری‌های منطقه تبدیل شود. از این رو است که برخی تحلیلگران، سازمان‌های شانگهای را الگوی نهادی موفق در حوزه استراتژیک اوراسیا به حساب می‌آورند.

این سازمان، یکی از نهادهای مهم منطقه‌ای است که با توجه به ظرفیت‌های غنی اکونومیکی، جغرافیای سیاسی، فرهنگی، فناوری و جمعیتی نخبگی کشورهای عضو، از پتانسیل بالایی برای تبدیل شدن به یک قطب سیاسی، اقتصادی فرهنگی و تمدنی در عرصه بین‌المللی برخوردار است. با توجه به تصویب کلیات و جزئیات لایحه الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری‌های شانگهای در جلسه علنی مجلس شورای اسلامی مورخ ششم آذرماه ۱۴۰۱، در این گزارش ضمن بررسی سیر تحول، ساختار و اهداف این سازمان، ابتکارهایی برای انتفاع حداکثری از سازمان همکاری‌های شانگهای ارائه می‌شود.

[گفتار اول - سیر تحول در سازمان همکاری شانگهای]

متمرکز کرد. تهدیدات مشترک سازمان، افراط‌گرایی، تروریسم و تولید گسترده مواد مخدر معرفی شدند. البته بعد از عضویت از پاکستان به این سازمان، عنوان آن به «شانگهای ۶»^{۱۱} تغییر یافت.^{۱۲}

سران پنج کشور روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان به‌عنوان «کشورهای مؤسس»^{۱۳} در هفتم ژوئن ۲۰۰۲ (۱۷ خردادماه ۱۳۸۱) در شهر سنت پترزبورگ روسیه، جزئیات «اساسنامه سازمان همکاری شانگهای»^{۱۴} - شامل اهداف، ساختار و راهکارها - را امضا نمودند تا پس از طی تشریفات قانونی در مجالس قانونگذاری کشورهای عضو، مراحل عضویت و الحاق رسمی اعضا به این سازمان کامل شود. با امضای اساسنامه، گام مهمی در جهت شخصیت حقوقی سازمان برداشته شد.^{۱۵}

سازمان همکاری شانگهای به تدریج تمرکز بیشتری بر فعالیت‌های اقتصادی پیدا کرد. یادداشت تفاهم رؤسای دولت‌های شش کشور عضو در سال ۲۰۰۱، تشکیل شورای بازرگانان، برگزاری نشست رؤسای بانک‌های مرکزی، تشکیل نشست وزیران اقتصادی، ایجاد صندوق توسعه که تنها تا سال ۲۰۰۶ حدود ۹۰۰ میلیون دلار به اعضا در زمینه طرح‌های اقتصادی کمک مالی کرده است بیانگر اولویت و اهمیت حوزه همکاری اقتصادی در سازمان همکاری شانگهای است. بدین ترتیب این سازمان به مرور و براساس نیاز منطقه‌ای دچار تحولات فراوان شد. اهداف امنیتی آغازین این سازمان نیز به تدریج به عرصه‌های اقتصادی تعمیم یافت.

سازمان همکاری شانگهای از سال ۲۰۰۵ به‌عنوان عضو ناظر مجمع عمومی سازمان ملل پذیرفته شد و در آوریل ۲۰۱۰ «بیانیه همکاری مشترک»^{۱۶} بین دبیرخانه سازمان همکاری شانگهای و سازمان ملل متحد به امضا رسید.^{۱۷} بررسی و رصد جلسات استماع کنگره آمریکانیز به‌خوبی نشان می‌دهد که یکی از دغدغه‌های غرب، افزایش قدرت سازمان همکاری شانگهای به‌عنوان یک کنشگر قدرتمند جهانی است. در همین رابطه از منظر کمیته روابط خارجی آمریکا اولین چالش اساسی بین آمریکا و سازمان همکاری شانگهای در سال

سازمان همکاری شانگهای در ابتدا یک سازمان اوراسیایی میان دولتی بود که ستون‌های اولیه آن با امضای «معاهده تعمیق اعتماد نظامی»^۱ در ۲۶ آوریل ۱۹۹۶ بین رؤسای پنج کشور روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان در مناطق مرزی شانگهای پایه‌گذاری شد.^۲ گام بعدی در ۲۴ آوریل ۱۹۹۷ با امضای «پیمان کاهش نیروهای نظامی در مناطق مرزی»^۳ در مسکو برداشته شد.^۴ پس از آن به‌منظور به چالش کشاندن سلطه آمریکا در نظام بین‌الملل، «بیانیه جهان چندقطبی»^۵ در ۲۰ مه ۱۹۹۷ بین بوریس یلتسین (رئیس‌جمهور وقت روسیه) و جیانگ زمین (رئیس‌جمهور وقت چین) صادر شد.^۶

در اجلاس سران پنج کشور عضو شانگهای در دوشنبه، اعضا متعهد شدند با عناوین حقوق بشری در امور داخلی یکدیگر مداخله نکنند و به استقلال ملی، حاکمیت، تمامیت ارضی و ثبات اجتماعی یکدیگر احترام گذارند.^۷

تا ۱۵ ژوئن ۲۰۰۱ (۲۵ خردادماه ۱۳۸۰) از پنج کشور روسیه، چین، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان با عنوان «شانگهای پنج»^۸ نام برده می‌شد و اعضا اعلام نمودند که ائتلاف مذکور با هدف برقراری موازنه راهبردی و مقابله با نفوذ فزاینده ناتو به شرق شکل گرفته است.^۹ از این تاریخ، سران کشورهای عضو با صدور «بیانیه سازمان همکاری شانگهای»^{۱۰} ضمن قدردانی از عملکرد گروه شانگهای ۵، به‌صورت رسمی تأسیس سازمان همکاری شانگهای با اهداف چندمنظوره امنیتی، دفاعی و اقتصادی را اعلام نمودند.

غیرنظامی کردن مرز بین چین و روسیه و رفع مسالمت‌آمیز اختلافات مرزی، از دیگر اهداف اولیه تأسیس شانگهای پنج بود. در گروه پنج، ابتدا هدف چین از تشکیل چنین گروهی جلوگیری از کمک دولت‌های جدیدالتأسیس آسیای مرکزی به جدایی طلبان استان «سین کیانگ» بود. هدف روسیه تثبیت مجدد اقتدار خود در منطقه‌ای بود که آن را به‌طور سنتی جزء حیاط خلوت خود تلقی می‌کرد، اما به تدریج این سازمان اولویت‌های خود را بر همکاری‌های اقتصادی و رفع تهدیدات مشترک

1. Treaty on Deepening Military Trust
2. <https://www.cfr.org/background/shanghai-cooperation-organization>
3. Treaty on Reduction of Military Forces in Border Regions
4. <https://academic.oup.com/chinesejil/article-abstract/5/1/129/294436?redirectedFrom=fulltext&login=false>
5. multipolar world
6. <https://www.un.org/documents/ga/docs/52/plenary/a52-153.htm>
7. <https://www.brookings.edu/opinions/shanghai-five-an-attempt-to-counter-u-s-influence-in-asia/>
8. Shanghai Five
9. <https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization>
10. Declaration of Shanghai Cooperation Organisation
11. Shanghai Six
12. <https://web.archive.org/web/20150503173641/http://www.brookings.edu/research/opinions/2001/05/04china-gill>
13. Founder States
14. SCO Charter

۱۵. برای مشاهده اساسنامه سازمان همکاری شانگهای مورخ هفتم ژوئن ۲۰۰۲، به وب‌سایت زیر رجوع شود:

- <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=3851>
16. Joint Declaration on Cooperation
 17. <https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization>

انجام تشریفات قانونی به مجلس فرستاد.^۶ این لایحه شامل یک ماده واحد و ۴۹ سند الحاق بود که با استناد به ماده و اساسنامه سازمان همکاری‌های شانگهای، تمامی اعضا بدون حق شرط باید تمامی اسناد پیوست را بپذیرند. دولت جمهوری اسلامی ایران نیز به منظور عدم مسئولیت در برابر برخی اسناد به ویژه اسناد مرتبط با «ترور یسم، افراط‌گرایی مذهبی و جدایی طلبی قومی»^۷ که احتمال تفسیرهای دوگانه بین اعضا وجود دارد از «بیانیه تفسیری» استفاده کرده است. این لایحه پس از تصویب در کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی، کلیات و جزئیات آن در جلسه صحن مورخ ششم آذرماه ۱۴۰۱ به تصویب رسید.

با عضویت ایران، ۹ کشور فدراسیون چین، روسیه، هند، جمهوری قزاقستان، قرقیزستان، پاکستان، تاجیکستان، ازبکستان و جمهوری اسلامی ایران، اعضای رسمی این سازمان را تشکیل می‌دهند. افغانستان، بلاروس و مغولستان به عنوان اعضای ناظر و ۶ کشور جمهوری آذربایجان، جمهوری ارمنستان، کامبوج، جمهوری دموکراتیک فدرال نپال، جمهوری ترکیه و سریلانکا نیز به عنوان «شرکای گفتگوی سازمان همکاری‌های شانگهای»^۸ در این سازمان حضور دارند.^۹

با پیوستن اعضای جدید رسمی، ناظر و شرکای گفتگو؛ سازمان همکاری‌های شانگهای به یک سازمان قدرتمند چندمنظوره با اهداف سیاسی، اقتصادی و امنیتی تبدیل شده است. در ماده (۱۴) اساسنامه به شرایط عضویت اعضای ناظر و میهمان اشاره شده است. افغانستان در سال ۲۰۱۲ میلادی، در اجلاس سران در پکن به عنوان عضو ناظر پذیرفته شد، ولی بعد از بازگشت طالبان به قدرت، مشارکت این کشور به عنوان عضو ناظر معلق شده است، البته کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای با «اشتراک گذاری اطلاعات»^{۱۰} به دقت تحولات افغانستان را زیر نظر دارند. در خصوص بلاروس نیز تا سال ۲۰۱۰، سرگئی ایوانف، وزیر دفاع وقت روسیه مخالف عضویت ناظر این کشور بود و بر این باور بود که این کشور اساساً ماهیت اروپایی دارد، با وجود این در سال ۲۰۱۰ با حضور بلاروس در قالب شریک گفتگو و در سال ۲۰۱۵ به عنوان عضو ناظر موافقت شد. مغولستان نیز از سال ۲۰۰۴ به عنوان عضو ناظر در این سازمان حضور دارد. بعد از اینکه پارلمان اروپا در سال ۲۰۱۶ به تعلیق مذاکرات عضویت ترکیه در اتحادیه اروپا رأی داد، این کشور نیز خواستار حضور در سازمان همکاری‌های شانگهای به عنوان شریک گفتگو شد.^{۱۱}

۲۰۰۵ کلید خورد و این سازمان خواستار ارائه یک جدول زمانی برای تعطیلی پایگاه‌های نظامی آمریکا در آسیای میانه شد.^۱

در تاریخ ۱۰ ژوئیه ۲۰۱۵ این سازمان با عضویت هند و پاکستان موافقت و هر دو کشور در ژوئن ۲۰۱۶ «تفاهمنامه تعهدات» را در تاشکند ازبکستان امضا نمودند.^۲ در نهم ژوئن ۲۰۱۷، این دو کشور به صورت رسمی عضو سازمان همکاری‌های شانگهای شدند و گستره سرزمینی و جمعیتی آن به صورت قابل توجهی افزایش یافت. این دو کشور در کمتر از دو سال همه شرایط برای عضویت کامل در این سازمان را اجرا کردند و عضویت آنها در اجلاس سران آستانه، پایتخت قزاقستان در ژوئیه ۲۰۱۷ به تصویب رسید. در ۱۷ سپتامبر ۲۰۲۱ با سفر رئیس‌جمهور کشورمان به دوشنبه، با عضویت جمهوری اسلامی ایران در این سازمان موافقت شد. جمهوری اسلامی ایران پیش‌تر در سال ۲۰۰۵ به عنوان عضو ناظر به سازمان همکاری‌های شانگهای پیوسته بود، ولی موافقت شورای سران این سازمان برای عضویت رسمی جمهوری اسلامی ایران در این سازمان، ۱۷ سال طول کشید و سرانجام در بیست و دومین نشست این شورا در ۱۶ سپتامبر ۲۰۲۲ (۲۵ شهریورماه ۱۴۰۱) در مرکز کنفرانس بین‌المللی سمرقند ازبکستان، با عضویت کشورمان در این سازمان موافقت شد. البته پیش‌تر در بیست و یکمین اجلاس سران این سازمان در سال ۲۰۲۱، با عضویت کامل جمهوری اسلامی ایران موافقت شده بود و در «بیانیه سمرقند شورای سران عضو سازمان همکاری‌های شانگهای»^۳ مورخ ۱۷ سپتامبر ۲۰۲۲ (۲۶ شهریورماه ۱۴۰۱) این عضویت رسمیت یافت. در نشست سمرقند، چندین اعلامیه و سند مربوط به حفظ امنیت بین‌المللی غلات و امنیت بین‌المللی انرژی، مقابله با تغییرات اقلیمی و حفظ امنیت، ثبات و چندگانگی زنجیره عرضه نیز منتشر شد.

هیئت وزیران در جلسه مورخ ۱۶ شهریورماه ۱۴۰۱، با هدف تقویت و گسترش همکاری با نهادها و سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و رفع موانع سیاسی و اقتصادی از جمله تحریم‌های ظالمانه و حضور فعال و سازنده در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، لایحه «الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری‌های شانگهای» که به پیشنهاد وزارت امور خارجه به هیئت دولت ارائه شده بود را به تصویب رساند.^۴ در چهارم مهرماه ۱۴۰۱، رئیس‌جمهور در راستای اصول هفتاد و هفتم و یکصد و بیست و پنجم قانون اساسی، لایحه مذکور را برای

1. <https://web.archive.org/web/20100511042105/http://www.cfr.org/publication/10883/>

2. memorandum of obligations

3. <https://tribune.com.pk/story/1129533/india-pakistan-edge-closer-joining-sco-security-bloc/>

4. The Samarkand Declaration of the Heads of State Council of the Shanghai Cooperation Organization

5. <https://cabinetoffice.ir/fa/news/10676>

6. <https://media.cabinetoffice.ir/uploads/org/2022/09/28/166435531966252600.pdf>

7. Terrorism, Ethnic Separatism and Religious Extremism

8. SCO Dialogue Partners

9. <http://eng.sectsc.org/documents/>

10. Intelligence Sharing

11. https://www.business-standard.com/article/current-affairs/eam-s-jaishankar-to-represent-india-at-sco-heads-of-govt-meeting-121112401424_1.html

جدول ۱. اعضای رسمی، ناظر، میهمان و شرکای گفتگوی سازمان همکاری شانگهای

اعضای رسمی	اعضای ناظر	شرکای گفتگو ^۱	اعضای میهمان
روسیه	مغولستان	جمهوری ارمنستان	سازمان علمی، فرهنگی و آموزشی سازمان ملل (یونسکو) ^۲
چین	افغانستان	جمهوری آذربایجان	سازمان جهانی گردشگری ^۳
قزاقستان	بلاروس	کامبوج	سازمان بین‌المللی مهاجرت ^۴
قرقیزستان		نیپال	دفتر سازمان ملل مقابله با قاچاق دارو و جرم ^۵
تاجیکستان		سریلانکا	کمیسیون اقتصادی اجتماعی آسیا-پاسفیک سازمان ملل ^۶
ازبکستان		ترکیه	اداره ضدتروریسم سازمان ملل ^۷
پاکستان		مصر	مرکز دیپلماسی پیشدستانه آسیانه میانه سازمان ملل ^۸
هند		قطر ^۹	سازمان پیمان امنیت دسته‌جمعی
جمهوری اسلامی ایران ^{۱۰}			کنفرانس تعامل و اقدامات اعتمادساز در آسیا ^{۱۱}
			ترکمنستان

دوازده ماه قبل از خروج رسمی اعلام نماید. براساس ماده (۲۲) اساسنامه سازمان، نحوه حل و فصل اختلافات براساس رایزنی‌ها و مذاکرات پیش‌بینی شده است.

ماده (۲۴) اساسنامه سازمان همکاری شانگهای از مهم‌ترین مواردی است که برخی منتقدان با استناد به این ماده، خواستار بررسی دقیق‌تر اسناد پیوست به سازمان همکاری شانگهای هستند. در این ماده تصریح شده است که اعضا نمی‌توانند هیچ‌گونه حق شرطی را نسبت به منشور، اهداف و مأموریت سازمان داشته باشند.

در سال ۲۰۲۱، کشورهای مصر و قطر نیز تقاضای عضویت به عنوان «شرکای گفتگو» را به دبیرخانه سازمان همکاری شانگهای ارائه دادند.^{۱۲} اهمیت سازمان همکاری شانگهای در معادلات سیاسی و امنیتی غرب به حدی است که بارها موضوع این سازمان در جلسات استماع کمیته روابط خارجی مجلس نمایندگان آمریکا بررسی شده است.^{۱۳} با استناد به ماده (۱۳) اساسنامه، عضوی که به اساسنامه منشور یا به اسناد الحاقی پایبند نباشد، عضویت آن در این سازمان تعلیق می‌شود. هر یک از اعضا برای خروج از این سازمان، باید طی یک نامه رسمی، درخواست خود را

1. Dialogue Partners

2. UN Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)

3. World Tourism Organization (UNWTO)

4. International Organization for Migration (IOM)

5. UN Office on Drugs and Crime (UNODC)

6. United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP)

7. UN Office on Counter-Terrorism (UNOCT)

8. United Nations Centre for Preventive Diplomacy for Central Asia (UNRCCA)

9. <http://eng.sectsc.org/politics/20220916/912890/SCO-member-states-signed-memorandums-on-granting-SCO-dialogue-partner-status-to-the-Arab-Republic.html>

۱۰. در صورت تصویب نهایی مصوبه مجلس شورای اسلامی برای الحاق به سازمان همکاری شانگهای در شورای نگهبان قانون اساسی.

11. Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia (CICA)

12. <https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization>

13. <https://web.archive.org/web/20100511042105/http://www.cfr.org/publication/10883/>

[گفتار دوم - اهمیت منطقه‌ای و بین‌المللی سازمان همکاری‌های شانگهای]

چهارم آنکه ژئوپولیتیک هارتلندی سازمان همکاری‌های شانگهای که بخش مهمی از حوزه اوراسیا را در گستره صلاحیت کارکردی خود قرار داده است از دیگر عوامل تأثیرگذار بر افزایش اهمیت جهانی این سازمان است. پنجم آنکه اعضای سازمان همکاری‌های شانگهای در زمینه همکاری در حوزه انرژی مکمل خوبی برای یکدیگر محسوب می‌شوند زیرا این سازمان بخشی از بزرگترین مناطق تولیدکننده و مصرف‌کننده انرژی در جهان را در اختیار دارد.

و ششم آنکه، این سازمان بخش اعظم بلوک بندی هسته‌ای را در خود جای داده است. چین، روسیه، هند و پاکستان بعنوان اعضای مهم سازمان همکاری‌های شانگهای همگی از توان هسته‌ای برخوردارند و همین مسئله اهمیت ویژه‌ای به سازمان داده است. مضافاً اینکه جمهوری اسلامی ایران نیز دارای دانش هسته‌ای صلح‌آمیز در سطحی بالا و چشمگیر بوده و قزاقستان نیز از ذخایر فراوان اورانیوم برخوردار است و این امر موازنه هسته‌ای جهان را به نفع سازمان همکاری‌های شانگهای سنگین‌تر کرده است.

شماری از عوامل و مؤلفه‌های تأثیرگذار موجبات افزایش اهمیت سازمان همکاری‌های شانگهای را در سطح منطقه و جهان فراهم ساخته‌اند.

نخست آنکه این سازمان دو قطب سیاسی - اقتصادی مهم جهان یعنی روسیه و چین را در خود جای داده است. هر دو کشور از اعضای دائمی شورای امنیت سازمان ملل بوده و از حق و تو بر خور دارند. طبعاً عضویت بازیگران بزرگ در یک اتحادیه، متغیری مؤثر در افزایش اهمیت آن به شمار می‌رود. دوم آنکه سازمان همکاری‌های شانگهای به اقتضای ملاحظات ژئوپولتیکی و به اعتبار محاسبات ژئواکونومیکی قابلیت تبدیل شدن به یک بلوک اقتصادی، سیاسی و امنیتی بزرگ را دارد. در این راستا بسیاری از تحلیل‌گران و کارشناسان، شکل‌گیری این سازمان را آغازی برای ظهور یک قدرت جدید در برابر غرب ارزیابی کرده‌اند.

سوم آنکه پویایی سه حوزه تمدنی بودایی، ارتدوکس و اسلامی در زیر یک پرچم وجه مشخصه مهم دیگر سازمان همکاری‌های شانگهای است که اهمیت آن را دوچندان می‌سازد.

[گفتار سوم - اهداف، مأموریت، اصول و زمینه‌های همکاری]

سازمان همکاری‌های شانگهای دارای اهداف چندلایه‌ای و چندمنظوره است. در مقدمه اساسنامه سازمان بر اهتمام اعضا برای استقرار ثبات و امنیت پایدار در منطقه و شکل‌گیری «چندقطبی سیاسی» تأکید شده است. در این گفتار اهداف، مأموریت و اصول همکاری‌های اعضا در سازمان همکاری‌های شانگهای بررسی می‌شود.

۱-۳. اهداف تأسیسی سازمان همکاری‌های شانگهای

کارکرد و اهداف مأموریت سازمان همکاری‌های شانگهای با استناد به ماده (۱) اساسنامه این سازمان عبارتند از:

■ تقویت اعتماد متقابل، دوستی و «حُسن همجواری»^۱ بین کشورهای عضو؛

■ تقویت همکاری‌های چندجانبه برای حفظ و تقویت صلح، امنیت و ثبات در منطقه و ارتقای نظم بین‌المللی منطقی در حوزه‌های سیاسی و اقتصادی؛

■ همکاری‌های مشترک برای مقابله با تروریسم، جدایی‌طلبی و افراط‌گرایی؛

■ تسهیل رشد اقتصادی جامع و متوازن، توسعه فرهنگی و اجتماعی در منطقه و ارتقای سطح زندگی مردم؛

■ تشویق حقوق بشر و آزادی‌های اساسی براساس تعهدات بین‌المللی و

قوانین ملی اعضا؛

■ همکاری اعضا برای پیشگیری از منازعات بین‌المللی و حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات؛

■ تحقیق مشترک برای چالش‌های مشترک اعضا در قرن بیست و یکم.

۲-۳. اصول همکاری سازمان همکاری‌های شانگهای

در ماده (۲) اساسنامه به اصول همکاری سازمان همکاری‌های شانگهای اشاره شده است:

■ احترام متقابل به حاکمیت اعضا، استقلال، تمامیت ارضی، «تجاوزناپذیری و مصونیت مرزهای اعضا»^۲، عدم تجاوز و عدم مداخله در امور داخلی اعضا؛

■ برابری همه اعضا و جستجوی مواضع مشترک براساس درک و احترام متقابل به نظرات هریک از اعضا؛

■ سازمان همکاری‌های شانگهای علیه سایر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی نیست؛

■ جلوگیری از هرگونه رفتار و اقدام نامشروع اعضا علیه منافع سازمان؛

■ اجرای تدریجی فعالیت‌های مشترک اعضا در زمینه‌های مورد علاقه متقابل؛

1. Political Multipolarity
2. Goodneighbourhood
3. Inviolability of State Borders

- حمایت و ارتقای همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای به اشکال مختلف و ایجاد فضای مساعد برای تجارت و سرمایه‌گذاری با هدف دستیابی تدریجی به جریان آزاد کالا، خدمات، سرمایه و فناوری؛
- استفاده مؤثر از زیرساخت‌های حمل‌ونقل و ارتباطی موجود، بهبود قابلیت‌های ترانزیتی کشورهای عضو و توسعه نظام‌مند انرژی؛
- مدیریت صحیح زیست‌محیطی از جمله مدیریت منابع آب در منطقه و اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های زیست‌محیطی خاص؛
- کمک در پیشگیری از «بلایای طبیعی و انسان‌ساز»^۴ و رفع پیامدهای آن؛
- تبادل اطلاعات حقوقی به نفع توسعه سازمان همکاری‌های شانگهای؛
- گسترش تعامل در حوزه‌هایی مانند علم و فناوری، بهداشت و درمان، فرهنگ، ورزش و گردشگری؛
- کشورهای عضو شانگهای می‌توانند حوزه‌های همکاری را با توافق طرفین گسترش دهند.

■ حسن‌نیت اعضا در انجام تعهدات ناشی از این منشور و سایر اسناد مصوب در چارچوب سازمان همکاری‌های شانگهای.

۳-۳. زمینه‌های همکاری

- با استناد به ماده (۳) اساسنامه، «زمینه‌های همکاری»^۱ در سازمان همکاری‌های شانگهای عبارتند از:
- حفظ صلح و تقویت اعتماد و امنیت در منطقه؛
- اتخاذ مواضع مشترک در مورد مسائل سیاست خارجی مورد علاقه مشترک از جمله موضوع‌هایی که در سازمان‌ها و «مجامع بین‌المللی»^۲ مطرح می‌شوند؛
- توسعه و اجرای اقدام‌هایی با هدف مقابله با تروریسم، افراط‌گرایی و جدایی‌طلبی؛ قاچاق غیرقانونی اسلحه و سایر فعالیت‌های مجرمانه با ماهیت فراملی و همچنین «مهاجرت غیرقانونی»^۳؛
- هماهنگی اعضا در حوزه خلع سلاح و کنترل تسلیحات؛

[گفتار چهارم - ارکان سازمان همکاری‌های شانگهای]

با استناد به ماده (۴) اساسنامه، سازمان همکاری‌های شانگهای از ۷ رکن زیر تشکیل شده است:

- ۱-۴. شورای سران سازمان همکاری‌های شانگهای
- در ماده (۵) اساسنامه، به وظایف و کارکردهای «شورای رؤسای دولت‌ها»^۵ به‌عنوان مهم‌ترین رکن سازمان همکاری‌های شانگهای اشاره شده است که سه وظیفه مهم آن عبارتند از:
- ترسیم اولویت‌ها و فعالیت‌های اصلی سازمان؛
 - تصمیم‌گیری در خصوص پذیرش یا مخالفت با عضویت اعضای رسمی و ناظر؛
 - بررسی عملکرد داخلی و تعامل آن با سایر کشورها و سازمان‌های بین‌المللی.
- جلسات این شورا سالی یک بار برگزار می‌شود. نشست این شورا در سال ۲۰۲۲ در ۱۵ و ۱۶ سپتامبر ۲۰۲۲ در سمرقند ازبکستان برگزار شد. در این اجلاس پنج بیانیه با عناوین بیانیه سمرقند، بیانیه پاسخ به تغییرات آب و هوایی، «تضمین زنجیره عرضه پایدار و متنوع»،^۶ امنیت غذایی و امنیت انرژی به امضا رسید.

- شورای سران سازمان همکاری‌های شانگهای؛
- شورای رؤسای دولت‌ها یا شورای نخست‌وزیران؛
- شورای وزاری امور خارجه؛
- شورای هماهنگ‌کنندگان ملی؛
- جلسات سران وزرا یا نمایندگی‌ها؛
- ساختار منطقه‌ای مقابله با تروریسم؛
- دبیرخانه.

مرجع صلاحیت‌دار در اساسنامه برای اضافه نمودن اعضای جدید به سازمان همکاری‌های شانگهای، شورای سران است. وظایف و رویه‌های کاری ارکان سازمان همکاری‌های شانگهای به‌غیر از ساختار منطقه‌ای مبارزه با تروریسم، توسط مقرراتی که توسط شورای سران تصویب می‌گردد، اداره می‌شود. نهادهای جدید با تصویب پروتکل الحاقی به این منشور که به‌ترتیب مقرر در ماده (۲۱) منشور لازم‌الاجرا می‌شوند، ایجاد خواهند شد.

1. Areas of Cooperation
 2. International Fora
 3. Illegal Migration
 4. Natural And Man-made Disasters
 5. SCO Heads of State Council
 6. http://eng.sectsco.org/about_sco/20220907/911928.html
 7. Ensuring Reliable, Sustainable and Diversified Supply Chains

جدول ۲. تاریخ و مکان برگزاری شورای سران سازمان همکاری‌های شانگهای

تاریخ اجلاس	مکان	تاریخ اجلاس	مکان
۱۴ ژوئن ۲۰۰۱	شانگهای چین	۱۷ ژوئن ۲۰۰۲	سن‌پترزبورگ / روسیه
۲۹ مه ۲۰۰۳	مسکو	۱۷ ژوئن ۲۰۰۴	تاشکند / ازبکستان
۵ ژوئن ۲۰۰۵	آستانه قزاقستان	۱۵ ژوئن ۲۰۰۶	شانگهای / چین
۱۶ اوت ۲۰۰۷	بیشکک قرقیزستان	۲۸ اوت ۲۰۰۸	دوشنبه / تاجیکستان
۱۵ ژوئن ۲۰۰۹	یکتاترینبورگ روسیه	۱۰ ژوئن ۲۰۱۰	تاشکند / ازبکستان
۱۴ ژوئن ۲۰۱۱	آستانه قزاقستان	۶ ژوئن ۲۰۱۲	پکن / چین
۱۳ سپتامبر ۲۰۱۳	بیشکک / قرقیزستان	۱۱ سپتامبر ۲۰۱۴	دوشنبه / تاجیکستان
۹ ژوئیه ۲۰۱۵	یوفا / روسیه	۲۳ ژوئن ۲۰۱۶	تاشکند / ازبکستان
۸ ژوئن ۲۰۱۷	آستانه / قزاقستان	۹ ژوئن ۲۰۱۸	چینگ‌دائو / چین
۱۴ ژوئن ۲۰۱۹	بیشکک / قرقیزستان	۱۰ نوامبر ۲۰۲۰	روسیه / ویدئو کنفرانس
۱۶ سپتامبر ۲۰۲۱	دوشنبه / تاجیکستان	۱۶ سپتامبر ۲۰۲۲	سمرقند / ازبکستان

شهباز شریف (پاکستان)، امامعلی رحمان (تاجیکستان) و شوکت میرزایف (ازبکستان) اعضای شورای سران سازمان همکاری‌های شانگهای را تشکیل می‌دهند.

۴-۲. شورای سران دولت‌ها (نخست‌وزیران)

در ماده (۶) اساسنامه، به وظایف و کارکردهای شورای سران دولت‌ها (نخست‌وزیران)^۲ به‌عنوان دومین رکن مهم سازمان همکاری‌های شانگهای اشاره شده است که دو وظیفه مهم آن عبارتند از:

■ تأیید بودجه سازمان،

■ تصمیم‌گیری در خصوص مسائل اساسی سازمان در حوزه‌های اقتصادی.

اجلاس‌های منظم شورای رؤسای دولت یا نخست‌وزیران، سالی یک‌بار برگزار می‌شود. «محل برگزاری نشست‌های منظم»^۳ این شورا عموماً به ترتیب حروف الفبای روسی اسامی کشورهای عضو شانگهای تعیین می‌شود. آخرین نشست این شورا در اول نوامبر ۲۰۲۲ به صورت مجازی در چین برگزار شد. ریاست شورا نیز بار رئیس دولت کشور میزبان است.^۴

به قدرت رسیدن طالبان در افغانستان، واکنش‌هایی را در بین برخی اعضا به وجود آورد، به طوری که تاجیکستان در سال ۲۰۲۱ با حضور نماینده طالبان در نشست شانگهای موافقت نکرد. این امر نشان می‌دهد جدا از برخی اختلافات مرزی، دومین عنصری که می‌تواند چالش‌هایی را برای انسجام داخلی اعضای این سازمان به وجود آورد، افراط‌گرایی و تفسیرهای متفاوت اعضا از تروریسم یا جدایی‌طلبی است.^۱ به همین دلیل، عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری‌های شانگهای و اتخاذ دیپلماسی پارلمانی میانجی‌گرایانه یا رایزنی برای ایجاد مجمع مجالس کشورهای فارسی‌زبان، می‌تواند گشایش‌های جدیدی را برای رفع یا تعدیل برخی تنش‌ها بین برخی اعضا مانند افغانستان (عضو ناظر) و تاجیکستان (عضو رسمی) به وجود آورد.

از طرفی استمرار تنش و بی‌اعتمادی در بین برخی اعضا همچون هند و پاکستان، از موانع تسریع فرایند همگرایی سیاسی و اقتصادی بین اعضا تلقی می‌شود، با وجود این حضور هر دو کشور در سازمان همکاری‌های شانگهای باعث تعدیل و پیشگیری از وقوع تنش‌های غیرقابل کنترل بین آنان می‌شود، در نتیجه یکی از فرصت‌های ذاتی سازمان همکاری‌های شانگهای، کمک به استقرار صلح و امنیت پایدار منطقه‌ای است.

با تصویب الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری‌های شانگهای در جلسه علنی ششم آذرماه ۱۴۰۱ مجلس شورای اسلامی، سید ابراهیم رئیسی، ولادیمیر پوتین (روسیه)، شی جیاپینگ (چین)، نارندرا مودی (هند)، قسیم توکایف (قزاقستان)، صادیر چپاراف (قرقیزستان)،

1. <http://eng.sectsc.org/media/20220902/911192/CGTNAfghanistan-Life-Beyond-Scars-SCO-Secretary-General-on-its-role-in-helping-Afghanistans.html>

2. SCO Heads of Government Council

3. Venue of a Regular Meeting

4. http://eng.sectsc.org/about_sco/20220810/909124.html

۴-۳. شورای وزرای امور خارجه

در ماده (۷) اساسنامه، به وظایف و مأموریت‌های «شورای وزرای امور خارجه سازمان همکاری‌های شانگهای»^۱ اشاره شده است. زمان برگزاری اجلاس این شورا، یک ماه قبل از آغاز شورای سران است. وظایف و کارویژه‌های این شورا عبارتند از:

■ بررسی مسائل مربوط به فعالیت‌های روزمره سازمان؛

■ ارائه مشاوره به سازمان در خصوص مهم‌ترین دغدغه‌های بین‌المللی؛

■ آماده‌سازی تدارکات لازم برای برگزاری نشست شورای سران سازمان همکاری‌های شانگهای؛

■ هم‌اندیشی در خصوص مسائل بین‌المللی در داخل سازمان؛

■ صدور بیانیه از طرف سازمان همکاری‌های شانگهای.

اجلاس فوق‌العاده شورای وزاری امور خارجه نیز به ابتکار و پیشنهاد حداقل دو عضو رسمی و موافقت سایر اعضای رسمی سازمان همکاری‌های شانگهای برگزار می‌شود.^۲ مکان نشست نیز با توافق متقابل اعضا خواهد بود. ریاست جلسه فوق‌العاده شورای وزرای امور خارجه نیز با وزیر خارجه کشور است که اجلاس شورای سران در آن برگزار شده است. رئیس این شورا براساس آیین‌نامه داخلی، نماینده سازمان در تماس‌های خارجی خواهد بود. آخرین نشست سالیانه شورای وزرای امور خارجه در ۲۸ و ۲۹ ژوئیه ۲۰۲۲ در تاشکند برگزار شد.^۳ «کمیسیون مسئولین ارشد» و «کارگروه‌های ویژه» توسط شورای وزرای خارجه تعیین می‌شوند.

۴-۴. جلسات سران یا نمایندگی‌ها

براساس تصمیمات شورای رؤسای دولت و شورای نخست‌وزیران، رؤسای وزارتخانه‌ها یا نمایندگی‌های کشورهای عضو به‌طور منظم جلساتی را برگزار می‌کنند.

۴-۵. شورای هماهنگ‌کنندگان ملی

با استناد به ماده (۹) اساسنامه، مهم‌ترین وظیفه و کارکرد «شورای هماهنگ‌کنندگان ملی»^۴، هماهنگ‌سازی و مدیریت روزانه فعالیت‌های سازمان است و تدارکات مورد نیاز اجلاس‌های شورای سران، شورای نخست‌وزیران و شورای وزرای امور خارجه را فراهم می‌کند.^۵ هماهنگ‌کننده‌های ملی براساس قوانین و رویه‌های داخلی کشورهای عضو منصوب می‌شوند. این شورا سالی سه بار تشکیل جلسه می‌دهد و مکان برگزاری آن، کشوری است که براساس نوبت حروف الفبای روسی، اجلاس شورای سران در آن برگزار شده است.

۴-۶. ساختار منطقه‌ای مقابله با تروریسم

در ماده (۱۰) اساسنامه به وظایف و مأموریت «ساختار منطقه‌ای مقابله با تروریسم»^۶ اشاره شده است. این ساختار در ۱۵ ژوئن ۲۰۰۱ با هدف «مبارزه با تروریسم، جدایی طلبی و افراط‌گرایی»^۷ تأسیس شد. مقر این سازمان در بیشکک قرقیزستان است. وظایف، اهداف، اصول حاکم و نحوه تأمین مالی و همچنین قواعد داخلی آن توسط یک معاهده بین‌المللی جداگانه اداره می‌شود. شایان ذکر است اغلب کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای از پتانسیل تهدیدات تروریستی و جدایی طلبی قومیتی برخوردارند، به همین دلیل «ساختار ضد تروریسم منطقه‌ای سازمان همکاری‌های شانگهای»^۸ یکی از تدابیر اعضا برای مقابله با تهدیدات مشترک بود.^۹ از سال ۲۰۲۲، «میرزایف» از روسیه مدیریت این ساختار را برعهده دارد.^۹

۴-۷. دبیرخانه

دبیرخانه سازمان همکاری‌های شانگهای به‌عنوان رکن اجرایی سازمان، در پکن مستقر است. دبیرخانه وظیفه پشتیبانی فنی و سازمانی را برعهده دارد که توسط دبیرکل اداره می‌شود. دبیرکل با پیشنهاد شورای وزرای امور خارجه و با تصویب شورای سران منصوب می‌شود.

1. Council of Ministers of Foreign Affairs of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization

2. http://www.malaysia.mid.ru/press2007/e_22.html

3. http://eng.sectsc.org/about_sco/20220907/911963.html 1. Council of National Coordinators

3. Council of National Coordinators

4. https://www.iri.edu.ar/publicaciones_iri/manual/Doc.%20Manual/Listos%20para%20subir/ASIA/SHANGAI-ORG/charter_shanghai_cooperation_organization.pdf

5. Regional Counter-terrorist Structure

6. combat terrorism, separatism and extremism

7. SCO Regional Anti-Terrorist Structure (RATS)

8. <https://timesofislamabad.com/12-Dec-2018/au-sco-anti-terror-organs-sign-cooperation-deal-on-fighting-terrorism>

9. <https://mofa.gov.pk/visit-of-director-of-executive-committee-of-shanghai-cooperation-organization-regional-anti-terrorist-structure-sco-rats-to-pakistan/>

جدول ۳. دبیران کل سازمان همکاری‌های شانگهای

نام	بازه زمانی	تابعیت
ژان دِگوانگ (دبیر اجرایی) ^۱	۲۰۰۴ - ۲۰۰۶	چین
بولت نورگالیف ^۲	۲۰۰۷ - ۲۰۰۹	قزاقستان
مرات بیک ایمانولیف ^۳	۲۰۱۰ - ۲۰۱۲	قرقیزستان
دیمیتری مرتنزوف ^۴	۲۰۱۳ - ۲۰۱۵	فدراسیون روسیه
رشید علیم اف	۲۰۱۶ - ۲۰۱۸	تاجیکستان
ولادمیر نوروف ^۵	۲۰۱۹ - ۲۰۲۱	ازبکستان
ژانگ مینگ ^۶	۲۰۲۱ - تاکنون	چین

سازمان‌های غیردولتی توافقنامه امضای کند. او همچنین وظیفه سازماندهی و هماهنگ‌سازی «مأموریت ناظران سازمان همکاری‌های شانگهای»^۸ در انتخابات پارلمانی، ریاست جمهوری و همه‌پرسی را بر عهده دارد.^۹

دبیرخانه برای نمایندگان رسانه‌های مکتوب و اینترنتی جلسات توجیهی برگزار، وبسایت سازمان را مدیریت و بولتن جدید منتشر می‌کند. دبیر کل با اجازه کشورهای عضو و با بودجه معینی که در اختیار دارد، اجازه استخدام برخی کارشناسان برای شناسایی دغدغه‌های سازمان یا تشکیل کارگروه و برگزاری همایش را دارد. دبیرخانه همچنین وظیفه ارزیابی اولیه حقوقی و مالی پیش نویس معاهدات و مقرراتی که در چارچوب سازمان همکاری‌های شانگهای تنظیم می‌شود را بر عهده دارد.^{۱۰} در حال حاضر «نماینده دائم دبیرخانه سازمان همکاری‌های شانگهای»^{۱۱}، «ژانگ مینگ» از کشور چین است.

دبیر کل از بین شهروندان کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای به ترتیب حروف الفبای روسی برای یک دوره سه‌ساله منصوب می‌شود و امکان انتخاب مجدد وجود ندارد. معاونان دبیر کل توسط «شورای هماهنگ‌کننده‌های ملی»^۷ معرفی و به تأیید شورای وزیران امور خارجه می‌رسند. مقام‌های دبیرخانه از بین شهروندان کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای بر اساس سهمیه به خدمت گرفته می‌شوند.

دبیرخانه فعالیت‌های سازمان همکاری‌های شانگهای را هماهنگ می‌کند و رسالت پشتیبانی سازمانی، فنی، حقوقی، داده‌پردازی و تحلیل را بر عهده دارد. دبیرخانه همچنین وظیفه هماهنگ‌سازی اعضای ناظر و شرکای گفتگو با اجلاس‌های سالیانه و اسناد حقوقی سازمان همکاری‌های شانگهای را بر عهده دارد. دبیر کل با مجوز اعضای سازمان، با نهادهای بین‌المللی و

تصویر ژانگ مینگ، دبیر کل سازمان همکاری‌های شانگهای

1. Zhang Deguang
2. Bolat Nurgaliyev
3. Muratbek Imanaliyev
4. Dmitry Mezentsev
5. Vladimir Norov
6. Zhang Ming
7. Council of National Coordinators
8. SCO Observer Mission
9. <http://eng.sectsco.org/secretariat/>
10. <http://eng.sectsco.org/secretariat/>
11. Permanent Representative to the SCO Secretariat

بدون رأی‌گیری تصمیم‌گیری می‌کنند، مگر در صورت تعلیق یا عضویت کشور جدید، حق رأی تمامی اعضا به غیر از کشور متقاضی لازم است. توافقات انجام شده در این سازمان براساس قوانین ملی کشورهای عضو انجام می‌شود.^۵ براساس قوانین و رویه‌های داخلی، اعضا باید یک نماینده دائم در دبیرخانه سازمان همکاری‌های شانگهای داشته باشند که معمولاً از بین کارکنان دیپلماتیک سفارتخانه کشور عضو منصوب می‌شود.^۶

دبیرکل سازمان همکاری‌های شانگهای دارای پنج معاون است. «یریک آشیموف»^۱ از قزاقستان، «لاگونیوف گریگوری»^۲ از روسیه، «سوبیرسودا گل مخماد»^۳ از تاجیکستان، «سهیل خان»^۴ از پاکستان و «شری جانش کین»^۴ از هند، پنج معاون دبیرکل سازمان همکاری‌های شانگهای هستند. معاونان دبیرکل به پیشنهاد شورای هماهنگی ملی، توسط شورای وزرای خارجه منصوب می‌شوند. براساس ماده (۱۶) اساسنامه، ارکان سازمان همکاری‌های شانگهای با توافق و

[گفتار پنجم - اهداف و انگیزه‌های جمهوری اسلامی ایران برای عضویت در سازمان همکاری‌های شانگهای]

۵ توسعه و تقویت دیپلماسی اقتصادی با کشورهای عضو این سازمان بویژه با دو قدرت چین و روسیه از دیگر اهداف ایران برای عضویت در سازمان شانگهای است. این امر با توجه به تمرکز بیشتر این سازمان بر فعالیت‌ها و همکاری‌های اقتصادی قابل توضیح است.

۶ خنثی‌سازی برنامه بلندمدت آمریکا برای انزوای بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران یکی دیگر از محرک‌ها و انگیزه‌هایی است که ایران را برای پیوستن به سازمان همکاری‌های شانگهای ترغیب کرده است. ایالات متحده از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی، تحدید دامنه نفوذ و حوزه فعالیت ایران در سطح منطقه و جهان را به‌عنوان یک راهبرد بلندمدت دنبال کرده است. در مورد مناطق شمالی کشور، پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و شکل‌گیری جمهوری‌های مستقل در این مناطق این سیاست در چارچوب تلاش برای جلوگیری از نفوذ ایران در تریبات و معادلات سیاسی، اقتصادی و امنیتی منطقه دنبال شده است. در چنین شرایطی پیوستن به سازمان همکاری‌های شانگهای به‌عنوان مهمترین نهاد منطقه‌ای حوزه اوراسیای مرکزی می‌تواند نقش مؤثری در خنثی‌سازی طرح‌های آمریکا برای انزوای ایران در منطقه داشته باشد.

به‌طور کلی می‌توان موارد و محورهای ذیل را به‌عنوان اهداف اصلی جمهوری اسلامی ایران از عضویت در سازمان همکاری‌های شانگهای برشمرد:

۱ ایران از طریق عضویت در این سازمان درصدد ارتقای سطح روابط راهبردی خود با کشورهای عضو آن است.

۲ با توجه به افزایش اهمیت منطقه‌ای و بین‌المللی سازمان همکاری‌های شانگهای، جمهوری اسلامی ایران قصد دارد تا با پیوستن به این سازمان نقش فعال‌تری را در تحولات جهانی و منطقه‌ای ایفا نماید.

۳ تقویت موقعیت ژئوپولیتیکی ایران با استفاده از مزایایی که سازمان همکاری‌های شانگهای در این زمینه می‌تواند به‌همراه داشته باشد (از جمله تسهیل دسترسی به آسیای مرکزی) از دیگر اهداف اصلی ایران محسوب می‌شود.

۴ تقویت رویکرد «نگاه به شرق» که به خصوص از زمان روی کار آمدن دولت سیزدهم به یک جهت‌گیری شاخص در رفتار فرامرزی کشور تبدیل شده است انگیزه دیگر نزدیکی ایران به سازمان همکاری‌های شانگهای است. پیگیری این رویکرد بویژه با توجه به محدودیت‌های فراروی توسعه روابط ایران با غرب قابل درک است.

1. Yerik Sarsebek Ashimov
2. Sobirzoda Shukhrat Gulmakhmad
3. Sohail Khan
4. Shri Janesh Kain

۵. ماده (۱۷) اساسنامه سازمان همکاری‌های شانگهای.
۶. ماده (۱۸) اساسنامه سازمان همکاری‌های شانگهای.

[گفتار ششم - سازمان همکاری شانگهای و ابتکارهای پیش‌رو]

پیمان را افزایش خواهد داد. تأسیس اتحادیه بین‌المجالس شانگهای، توان چانه‌زنی اعضا برای اتخاذ مواضع همسو در سایر مجامع بین‌المللی همچون سازمان ملل متحد و اتحادیه بین‌المجالس جهانی را ارتقا می‌دهد. از طرفی با توجه به صدور سه قطعنامه ۴۸/۵۹/A/RES، ۱۸۳/۶۴/A/RES و ۱۲۴/۶۵/A/RES در مجمع عمومی سازمان ملل، نقش نظارتی و همکاری‌های متقابل سازمان همکاری شانگهای با ارکان تابعه سازمان ملل نیز افزایش یافته و متعاقباً، تأسیس اتحادیه بین‌المجالس شانگهای، وزن سیاسی و شعاع اثرگذاری سازمان همکاری شانگهای را در نظام بین‌الملل و ترتیبات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای افزایش می‌دهد.

ارتقای کارآمدی، شفافیت، مردمی‌سازی و هوشمندسازی چهار شاخص فعالیت مجلس شورای اسلامی است که در آغاز فعالیت مجلس یازدهم از طرف ریاست محترم قوه مقننه بیان شدند. تأسیس اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری شانگهای، بستر مساعدی را برای دیپلماسی پارلمانی سران و هم‌اندیشی رؤسای مجالس عضو برای مدیریت تهدیدات و چالش‌های نوظهور به وجود می‌آورد. قطعاً پیگیری مصوبات سازمان همکاری شانگهای در دو لایه اجرایی و قانونگذاری کشورهای عضو، پشتوانه مردمی برنامه‌های این سازمان بین‌المللی را افزایش و به شفاف‌سازی برنامه‌های آن کمک می‌کند که تأثیر بالایی بر تحقق اهداف سند تأسیس این سازمان بر جامی گذارد.

رایزنی‌های رؤسای گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی با مجالس کشورهای عضو شانگهای یا رایزنی‌های دیپلماتیک ریاست محترم قوه مقننه یا ریاست محترم کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی با «ژانگ مینگ»، دبیر کل سازمان همکاری شانگهای، می‌تواند بستر مساعدی را برای توسعه همکاری‌های درون سازمانی و تأسیس اتحادیه بین‌المجالس شانگهای فراهم نماید.

۲-۱-۶. توسعه نهادگرایی پارلمانی منطقه‌ای

تصویب الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای، ظرفیت نوینی را برای توسعه منطقه‌گرایی پارلمانی در اوراسیا همچون تأسیس «اتحادیه بین‌المجالس دریای خزر» یا «اتحادیه بین‌المجالس کشورهای فارسی‌زبان» به وجود آورده است. در صورت موفقیت وزارت امور خارجه، رؤسای گروه‌های دوستی و هیئت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس شانگهای و متعاقباً رایزنی معماران دیپلماسی رسمی و پارلمانی جمهوری اسلامی ایران برای استقرار دبیرخانه آن در تهران، نقش و کد راهبردی قوه مقننه در معادلات منطقه‌ای و تحولات پیرامونی به صورت قابل توجهی گسترش

در صورت هماهنگی قوا و اتخاذ دیپلماسی فعال متوازن و هوشمند، الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای در عرصه‌های مختلف سیاست خارجی، اقتصادی، دیپلماسی اقتصادی، فرهنگی، انرژی، زیربنایی و فناوری می‌تواند فرصت‌هایی را برای کشورمان به همراه داشته باشد که در این گزارش، منحصرأبه فرصت‌های حوزه سیاسی و دفاعی و امنیتی اشاره می‌شوند:

۱-۶. فرصت‌های دیپلماسی پارلمانی و روابط بین‌الملل

مهم‌ترین فرصت‌های الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای در حوزه دیپلماسی پارلمانی و سیاست خارجی عبارتند از:

۱-۶. شکل‌گیری بستر مناسب برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس شانگهای

مجالس قانونگذاری به‌عنوان نهادی برآمده از دل ملت‌ها و دارای صلاحیت‌های تقنینی، نظارتی و دیپلماتیک؛ نقش مهمی را در فرایند تصمیم‌گیری دولت - ملت‌ها ایفا می‌کنند، به طوری که با ورود به هزاره سوم میلادی و تکثر کنشگران تأثیرگذار در معادلات جهانی، نقش و کارکرد ابعاد دیپلماسی پارلمانی به‌ویژه دیپلماسی مجامع در ساختار نظام‌های منطقه‌ای و بین‌المللی به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است. به همین دلیل یکی از اولویت‌های دیپلماتیک مجالس قانونگذاری در عرصه سیاست خارجی و روابط بین‌الملل، تأسیس اتحادیه‌های پارلمانی منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای پیرامون اهداف و منافع مشترک است. تأسیس مجامع پارلمانی بر حسب نیاز و منافع مشترک، مهم‌ترین موتور محرکه ایفای نقش فعال و سازنده نمایندگان در معادلات منطقه‌ای و جهانی است. به همین دلیل یکی از فرصت‌های دیپلماتیک الحاق کشورمان به سازمان همکاری شانگهای، اهتمام و خردجمعی اعضا برای تأسیس «اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری شانگهای» است.

امروزه سازمان‌ها و نهاد‌های بین‌المللی پیش‌رو با ایجاد رکن پارلمانی تلاش می‌کنند به سمت مردمی‌سازی فعالیت‌های تقنینی و نظارتی گام بردارند. حمایت سازمان ملل از تأسیس اتحادیه بین‌المجالس جهانی یا تصمیم‌ناتو برای تأسیس «مجمع مجالس قانونگذاری ناتو»، نشانگر نقش بی‌بدیل مجالس قانونگذاری در مردمی‌سازی روابط خارجی است. عضویت در سازمان همکاری شانگهای می‌تواند ظرفیت‌های جدیدی را در حوزه دیپلماسی پارلمانی سران به وجود آورد. در این میان ابتکار تأسیس «اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری شانگهای» توسط ریاست محترم قوه مقننه، نقش و جایگاه مجلس شورای اسلامی در تعمیق و توسعه همکاری‌های همه‌جانبه بین کشورهای عضو این

1. Inter – Parliamentary Shanghai Cooperation Organization (INPASCO)
2. NATO Parliamentary Assembly (NATO Pa)

قرقیزستان، جمهوری اسلامی ایران، پاکستان و ترکیه اعضای سازمان اکو هستند که بیشتر اعضای آن در سازمان همکاری شانگهای نیز عضویت دارند و برخی تجارب این سازمان و الگوهای همکاری بین اعضای اکو می‌تواند برای کشورهای عضو شانگهای نیز مفید باشد. از طرفی الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای، می‌تواند حلقه‌های تماس بین این سازمان و سایر نهادهای منطقه‌ای همچون سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو را افزایش دهد.

خواهد یافت. به‌ویژه اینکه در حال حاضر دبیرخانه «مجمع مجالس آسیایی»،^۱ «اتحادیه بین‌المجالس اسلامی»،^۲ «کنفرانس حمایت از انتفاضه فلسطین»^۳ و «سازمان همکاری اکو»^۴ در تهران مستقرند. ایجاد «شورای مشورتی دبیران کل مجامع پارلمانی»^۵ مستقر در تهران یا ایجاد شورای راهبردی دیپلماسی پارلمانی، اثرگذاری قوه مقننه در معادلات پیرامونی و قاره‌ای را افزایش می‌دهد. افغانستان، تاجیکستان، آذربایجان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان،

جدول ۴. سازمان‌های منطقه‌ای دارای تفاهمنامه با سازمان همکاری شانگهای

مکان انعقاد یادداشت تفاهم	تاریخ انعقاد قرارداد	نهاد منطقه‌ای
پکن	۱۲ آوریل ۲۰۰۵	کمیته اجرایی کشورهای مستقل مشترک‌المنافع ^۶
جاکارتا	۲۱ آوریل ۲۰۰۵	دبیر مجمع ملت‌های جنوب شرق آسیا ^۷
دوشنبه	۵ اکتبر ۲۰۰۷	دبیر سازمان پیمان امنیت دسته‌جمعی ^۸
عشق‌آباد	۱۱ دسامبر ۲۰۰۷	دبیر سازمان همکاری اقتصادی (اکو)
تاشکند	۵ آوریل ۲۰۱۰	بیانیه مشترک همکاری با سازمان ملل متحد
آستانه	۱۴ ژوئن ۲۰۱۱	دفتر مبارزه با جرایم و مواد مخدر سازمان ملل ^۹
شانگهای	۲۰ مه ۲۰۱۴	دبیر کنفرانس تعامل و اقدامات اعتمادساز در آسیا ^{۱۰}
ژنگ‌ژو	۱۵ دسامبر ۲۰۱۵	دبیر کمیسیون اجتماعی و اقتصادی آسیا-پاسیفیک سازمان ملل ^{۱۱}
آستانه	۹ ژوئن ۲۰۱۷	کمیته بین‌المللی صلیب سرخ

source: <http://eng.sectesco.org/cooperation/20170110/192193.html>

1. Asian Parliamentary Assembly (APA)
2. Parliamentary Union of the OIC Member States (PUIC, PUOICM)
3. International Conference on Supporting Palestine Intifada
4. Economic Cooperation Organization (ECO)
5. Advisory Council of General Secretaries of Parliamentary Assemblies
6. Executive Committee of the Commonwealth of Independent States
7. Secretariat of the Association of Southeast Asian Nations
8. Secretariat of the Economic Cooperation Organisation
9. UN Office on Drugs and Crime
10. Secretariat of the Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia
11. UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific

است. در این میان با الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای و با توجه به مزیت‌های جغرافیای سیاسی، ارتباطاتی، انرژی و انسانی کشورمان، نقطه عطفی برای مقابله با تحریم‌های ظالمانه و استقرار چندجانبه‌گرایی در معادلات منطقه‌ای و جهانی فراهم شده است.

۶-۱-۷. گسترش دیپلماسی فرهنگی

الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای با توجه به عمق و تأثیرگذاری بالای تمدن ایرانی اسلامی مبتنی بر زبان و ادبیات مشترک، ظرفیت‌های نوینی را در حوزه دیپلماسی فرهنگی مانند تأسیس اتحادیه بین‌المجالس کشورهای فارسی زبان به وجود خواهد آورد.

۶-۱-۸. حمایت از شبکه‌سازی دیپلماسی اقتصادی

یکی از اولویت‌های سازمان همکاری شانگهای، ایجاد «نظام دیپلماسی اقتصادی چندجانبه»^۴ است. این دیدگاه زمینه‌های مساعدی را برای تبدیل سازمان همکاری شانگهای به یک قطب توسعه دیپلماسی اقتصادی در آسیای میانه و جنوب شرق آسیا فراهم می‌کند.

۶-۲. فرصت‌های دفاعی و امنیتی

از بین اعضای رسمی سازمان همکاری شانگهای، چهار کشور چین، روسیه، هند و پاکستان از قدرت‌های اتمی دنیا هستند. از طرفی چین و روسیه به عنوان دو عضو از پنج عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل از حق و تو بر خوردارند.

مهم‌ترین فرصت‌های الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای در بخش دفاع و امنیت عبارتند از:

۶-۲-۱. توسعه امنیت پایدار در مناطق التهاب آفرین

یکی از فرصت‌های امنیتی و دفاعی الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای، همکاری اعضا برای توسعه الگوی امنیت دسته‌جمعی و استفاده از ظرفیت‌های متقابل برای استقرار امنیت و صلح پایدار در مناطق التهاب آفرین است. برای مثال همکاری اعضا برای امنیت پایدار در افغانستان به ابتکار قوه مقننه، می‌تواند به استقرار امنیت پایدار با مشارکت دسته‌جمعی کشورهای عضو در حوزه‌های زیر کمک نماید:

■ کارگروه امنیت پایدار در افغانستان،

■ امنیت پایدار در دریای عمان،

■ امنیت پایدار در آسیای میانه.

۶-۲-۲. ایجاد مزیت راهبردی در برابر ناتو

برتری راهبردی در برابر نفوذ سیاسی و دفاعی ناتو به شرق، یکی از فرصت‌های راهبردی الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری

۶-۱-۳. تسریع فرایند قرن پیش‌رو - قرن آسیا

به غیر از فدراسیون روسیه، سایر اعضای رسمی کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای از قاره آسیا هستند و الحاق جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از کشورهای مهم منطقه‌ای، فرایند گسترش همکاری‌های قاره‌ای در راستای قرن پیش‌رو - قرن آسیا را هموارتر می‌کند.

۶-۱-۴. اتخاذ مواضع همسو در سازمان‌های بین‌المللی

در صورت تصویب لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای، فضای مساعدی برای توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن بین اعضای سازمان همکاری شانگهای به ویژه ایران، روسیه، چین و هند برای اتخاذ مواضع همسو در نهادها و سازمان‌های بین‌المللی همچون مجمع عمومی و شورای امنیت سازمان ملل، شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و اتحادیه بین‌المجالس جهانی فراهم و این سازمان به یک قطب سیاسی اثرگذار در مجامع بین‌المللی تبدیل خواهد شد.

۶-۱-۵. تسهیل همکاری‌های راهبردی و بلندمدت جمهوری

اسلامی ایران با چین و روسیه

جمهوری اسلامی ایران و چین یک سند همکاری ۲۵ ساله را امضا نموده‌اند.^۱ توافقنامه‌های بلندمدتی نیز بین جمهوری اسلامی ایران و فدراسیون روسیه منعقد شده است.^۲ هر دو کشور چین و روسیه از قدرت‌های جهانی و تأثیرگذار سازمان همکاری شانگهای هستند. دبیرخانه سازمان همکاری شانگهای نیز در پکن مستقر است. توسعه همکاری‌های اقتصادی جمهوری اسلامی ایران با روسیه و چین در قالب پیمان شانگهای، یک پشتوانه سیاسی برای اجرای دقیق‌تر اسناد همکاری‌های بلندمدت ایران با چین و روسیه است.

۶-۱-۶. مقابله با سیاست‌های یک‌جانبه‌گرایانه آمریکا

مقام معظم رهبری همواره در بیانات راهگشای خود بر افول آمریکا و قدرت رو به رشد جمهوری اسلامی ایران تأکید فرموده‌اند. ایشان در آستانه ۱۳ آبان ماه ۱۳۹۷ و روز ملی مبارزه با استکبار جهانی در دیدار هزاران نفر از دانش‌آموزان و دانشجویان با تجلیل از حضور پر معنا و عظیم مردم تصریح نمودند:

«افول آمریکا به واقعیت مورد اجماع صاحب‌نظران معتبر جهان تبدیل شده، امادر سوی دیگر این چالش، ملت ایران با انگیزه، روحیه و کار و تلاش جوانان عزیزش، آینده‌ای درخشان و به مراتب بهتر را در پیش دارد».^۳

از طرفی در چند سال اخیر با شکست هیمنه آمریکا در جبهه‌های مختلف، سیاست‌های یک‌جانبه‌گرایانه آمریکا با شکست مطلق مواجه شده‌اند و اعتماد و اتکای متحدان آمریکا در غرب آسیا به این کشور نیز متزلزل شده

1. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1400/01/08/2475887>

2. <https://tejaratnews.com/training/%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B1%D8%AF%D8%A7%D8%AF-%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-%D9%88-%D8%B1%D9%88%D8%B3%DB%8C%D9%87>

<https://www.leader.ir/fa/content/22371/>

4. Multilateral Economic Diplomacy Sestem

5. <http://eng.sectsc.org/documents/>

۳. رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار هزاران نفر از دانش‌آموزان و دانشجویان، ۱۳ آبان ماه ۱۳۹۷.

۲۴) آوریل ۲۰۱۸) موافقتنامه‌ای را جهت همکاری وزرای دفاع به امضا رساندند. از طرفی موافقت اعضا برای انجام رزمایش‌های مشترک، گام مهمی در جهت توسعه دیپلماسی مشترک دفاعی قلمداد می‌شود. این امر بستر مساعدی را برای توسعه دیپلماسی پارلمانی دفاعی و اشتراک‌گذاری تجارب کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس شورای اسلامی با کمیسیون‌های متناظر در مجالس کشورهای عضو شانگهای به وجود آورده است که این امر می‌تواند مکمل مذاکرات دیپلماتیک وزرای دفاع کشورهای عضو در جهت استقرار امنیت بومی پایدار و تعطیلی تمامی پایگاه‌های نظامی آمریکا از منطقه باشد. حضور در نمایشگاه‌های دفاعی و برگزاری رزمایش‌های مشترک، مصادیقی از فرصت‌های دفاعی الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای است.

یکی از برنامه‌های دفاع دسته‌جمعی سازمان همکاری شانگهای برای مقابله با جرائم سازمان‌یافته، حمایت این سازمان از برگزاری رزمایش‌های مشترک دوجانبه و چندجانبه است. در همین راستا اولین رزمایش نظامی در سال ۲۰۰۳ بین قزاقستان و چین و در آگوست ۲۰۰۵ نیز رزمایش مشترکی بین چین و روسیه با عنوان «مأموریت صلح ۲۰۰۵» برگزار شد. با مشارکت هند در رزمایش‌های بعدی و با توجه به گستره وسیع جغرافیایی سه کشور هند، روسیه و چین؛ اهمیت راهبردی رزمایش‌های مشترک سازمان همکاری شانگهای در بعد بین‌المللی بسیار برجسته‌تر شد. بازخورد بین‌المللی این رزمایش‌ها موجب می‌شود که با توافق وزرای دفاع کشورهای عضو، رزمایش گسترده‌تری در سال ۲۰۰۷ با شرکت ۴۰۰۰ سرباز ارتش چین در منطقه چلیابینسک در کشور روسیه در اطراف رشته‌کوه اورال و مرز جغرافیایی آسیا و اروپا برگزار شود. این امر به خوبی نشان می‌دهد منطقه قفقاز شمالی و اوراسیا از اهمیت راهبردی در تقابل شرق و غرب برخوردار بوده است.

۵-۲-۶. توسعه پدافند امنیت سایبری

چین و روسیه در حوزه امنیت سایبری دارای تجارب ارزشمندی هستند و تشکیل یگان سایبری سازمان همکاری شانگهای، ظرفیت‌های جدیدی را در حوزه‌های دفاعی به وجود می‌آورد.

۶-۲-۶. ارتقای زیرساخت‌های امنیت غذایی

بررسی محتوایی بیانیه‌های مذکور به خوبی نشانگر گشایش پنجره جدیدی از همکاری‌های متنوع بین جمهوری اسلامی ایران و سازمان همکاری شانگهای است. در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت به مناسبت هفته دولت با مقام معظم رهبری (مدظله العالی) نیز ایشان صراحتاً بر توجه ویژه متولیان امر به موضوع امنیت غذایی تأکید فرمودند. ایشان در بخش تولید کشاورزی، با اشاره به بحران غذا به دنبال وقوع جنگ اوکراین، مسئله امنیت غذایی را بسیار مهم دانستند و با یادآوری توصیه‌های مستمر قبلی مبنی بر لزوم خودکفایی در اقلام اساسی مانند گندم، مسئله امنیت غذایی را یک مسئله درجه یک عنوان نمودند که نباید از آن غافل شد.^۲

شانگهای است. از منظر رهبر فرزانه انقلاب (مدظله العالی) نیز علت اصلی قضیه اوکراین، تلاش ناتو برای گسترش نفوذ است. مهم‌ترین دلیل کشورهای مؤسس شانگهای نیز مقابله با نفوذ اقتصادی و نظامی ناتو به آسیای میانه و قفقاز جنوبی عنوان شد. چین، روسیه، قزاقستان، قرقیزستان و تاجیکستان؛ پنج کشور مؤسس شانگهای بودند. با توجه به مزیت بالای جغرافیای سیاسی ایران در معادلات منطقه‌ای، عضویت کشورمان در این سازمان، مانع جدی را برای گسترش ناتو به شرق به وجود آورده است. سازمان همکاری شانگهای این پتانسیل را دارد به یک عنصر بازدارنده در قبال مداخلات و سیاست‌های ناتو برای نفوذ به شرق تبدیل شود. کشورهای غربی با تأسیس مجمع قانونگذاری ناتو، از ظرفیت قانونگذاری کشورهای عضو برای مشروعیت‌بخشی به مقاصدشان استفاده می‌کنند. تأسیس اتحادیه بین‌المجالس کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، توازن راهبردی و هم‌آوری دیپلماتیک این سازمان در برابر ناتوی نظامی، فرهنگی، اقتصادی و امنیتی را ارتقا می‌دهد. از طرفی تقویت قدرت راهبردی شانگهای، کارایی و اثرگذاری ناتوی عربی در خلیج فارس را به صورت قابل ملاحظه‌ای کاهش می‌دهد.

۳-۲-۶. توسعه دیپلماسی مرز

یکی از دلایل تأسیس سازمان همکاری شانگهای، مدیریت پیش‌دستانه تنش‌های مرزی بوده است. به همین دلیل بخشی از فرصت تصویب الحاق جمهوری اسلامی ایران به این سازمان را باید در حوزه دیپلماسی مرز بررسی نمود که برخی مصادیق آن عبارتند از:

۱-۳-۲-۶. گسترش مرزبانی هوشمند

یکی از تهدیدات بالقوه برای کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، وجود تهدیدات مرزی از طرف گروهک‌های تروریستی یا قاچاق انسان، روان‌گردان‌ها و موادمخدر است که هر ساله هزینه‌هایی را به برخی کشورهای عضو تحمیل کرده است. در این میان اشتراک‌گذاری تجارب اعضا برای توسعه مرزبانی حرفه‌ای و هوشمند به ارتقای امنیت پایدار در سرحدات و توسعه دیپلماسی مرز کمک شایانی می‌کند.

۲-۳-۲-۶. امنیت پایدار در استان‌های مرزی

اشتراک‌گذاری دغدغه‌های مرزی و همکاری دسته‌جمعی اعضا برای بالا بردن شاخص‌های امنیت مرزی، به صورت مستقیم به تقویت زیرساخت‌های امنیتی و انتظامی در استان‌های مرزی کمک می‌کند.

۳-۳-۲-۶. پیشگیری از تنش‌ها و جنگ‌های آبی

به نظر می‌رسد یکی از ابرچالش‌های فراروی اغلب اعضای سازمان همکاری شانگهای، کم‌آبی و تنش برخی اعضا پیرامون رودخانه‌های مرزی است. در این میان گسترش دیپلماسی مرزی با تأکید بر مدیریت پیش‌دستانه تنش‌های آبی در کاهش تنش بین اعضا مؤثر است.

۴-۲-۶. توسعه دیپلماسی دفاعی متوازن بین اعضا

کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای در ۴ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۷

۱. دیدار رئیس‌جمهور قزاقستان و هیئت همراه با رهبر معظم انقلاب، ۲۹ خردادماه ۱۴۰۱، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری.
۲. رهبر انقلاب اسلامی در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت، ۸ شهریورماه ۱۴۰۱، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری (مدظله العالی).

در همین رابطه دولت قرقیزستان رسماً از آمریکا درخواست کرد که برنامه خروج نیروهای آمریکایی و تعطیلی پایگاه هوایی نظامی کی^۱ از این کشور را سریعاً تهیه و اعلام کند.^۴

۹-۲-۶. تسریع فرایند ساخت کریدور شمال جنوب از طریق توسعه زیرساخت‌های امنیتی در آسیای میانه

یکی از کانون‌های توجه سازمان همکاری‌های شانگهای به ویژه پس از فروپاشی شوروی در سال ۱۹۹۱ میلادی، تلاش روسیه برای ایجاد امنیت دسته‌جمعی با مشارکت کشورهای جدا شده اتحاد جماهیر شوروی بوده است که از مصادیق آن می‌توان به تشکیل «سازمان پیمان امنیت دسته‌جمعی»^۵ اشاره کرد که همکاری بسیار نزدیکی نیز با سازمان همکاری‌های شانگهای دارد. همانند سازمان همکاری‌های شانگهای، سازمان پیمان امنیت دسته‌جمعی نیز با حضور کشورهای روسیه، بلاروس، تاجیکستان، ازمنستان، قزاقستان و قرقیزستان با هدف مقابله با نفوذ ناتو به شرق و جمهوری‌های سابق شوروی تأسیس شد.^۶ اعضای سازمان همکاری‌های شانگهای در ۲۳ شهریورماه ۱۳۸۰ (۱۴ سپتامبر ۲۰۰۱)، یادداشت تفاهمی را در خصوص همکاری اقتصادی منطقه‌ای و راه‌اندازی فرایند ایجاد شرایط مطلوب تجارت و سرمایه‌گذاری امضا نمودند که بالازم الاجرا شدن آن در ۲۳ شهریورماه ۱۳۸۰ (۱۴ سپتامبر ۲۰۰۱)، بستر مساعدی برای توسعه مناطق آزاد تجاری بین کشورهای عضو فراهم شده است. در این میان استفاده از ظرفیت برخی کشورهای برای توسعه پایدار در سواحل مکران از اهمیت بالایی برخوردار است.

۱۰-۲-۶. پیشگیری از تبدیل دغدغه‌های امنیتی به تنش‌های غیرقابل کنترل

اغلب اعضای سازمان همکاری‌های شانگهای از موزاییک‌های قومی و فرقه‌ای برخوردارند و تفسیرهای متفاوت آنان از تروریسم، می‌تواند به تنش‌های غیرقابل کنترل تبدیل شود به همین دلیل تروریسم، تجزیه طلبی و افراط‌گرایی؛ سه دغدغه امنیتی اعضای این سازمان هستند. اهمیت مدیریت نرم و بازدارنده دغدغه‌های امنیتی و تشویق اعضا برای تمرکز بر تهدیدات مشترک منجر به تأسیس «ساختار منطقه‌ای ضد تروریسم» سازمان همکاری‌های شانگهای در اجلاس ژوئن ۲۰۰۴ در تاشکند ازبکستان شد. یکی از دغدغه‌های مشترک تمامی اعضا، مقابله با قاچاق مواد مخدر بود به همین دلیل اعضای این سازمان در سال ۲۰۰۶ اعلام نمودند که مواضع مشترکی را در خصوص مقابله با قاچاق مواد مخدر در طول مرزهای خود اعمال می‌کنند.^۸

بررسی اظهارات و مواضع رؤسای کشورهای عضو شانگهای و محور نشست‌های آنان نشانگر اهمیت و دغدغه بالای این سازمان به دو موضوع امنیت غذایی و انرژی است، به طوری که محور سخنان دبیر کل سازمان همکاری‌های شانگهای در «هفدهمین نشست سران شرق آسیا»^۱ مورخ ۱۴ نوامبر ۲۰۲۲ (۲۳ آبان ماه ۱۴۰۱) نیز بر دو محور امنیت غذایی و انرژی متمرکز شده بود. دبیر کل سازمان همکاری‌های شانگهای در این اجلاس تصریح نمود: «یکی از دغدغه‌های جهانی، نحوه مواجهه کشورها با تهدیدات حوزه امنیت غذایی است. تغییرات آب و هوایی، منازعات جغرافیای سیاسی و همه گیر شدن کووید-۱۹، سه عامل تشدیدکننده ناامنی غذایی هستند. سازمان همکاری‌های شانگهای یک نهاد یکپارچه در اقتصاد جهانی است. کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای بیش از یک‌دهم گردش مالی جهانی تولیدات کشاورزی را تأمین می‌کند. مسائل کشاورزی و امنیت غذایی به دلیل ارتباط مستقیم با رفاه شهروندان در کانون توجه سازمان همکاری‌های شانگهای قرار دارد..... سازمان همکاری‌های شانگهای به توسعه همکاری‌های علمی فناورانه و نوآورانه در زمینه کشاورزی، معرفی فناوری‌های نوین، راه‌حل‌های دیجیتال و روش‌های نوین تولید محصولات کشاورزی اهتمام خاص دارد..... در حوزه امنیت انرژی نیز کشورهای عضو شانگهای از ذخایر خوبی در حوزه نفت و گاز، اورانیم و انرژی آبی برخوردارند. به همین دلیل موضوع انرژی نیز یکی از کانون‌های مورد علاقه سازمان همکاری‌های شانگهای است. به دلیل مختل شدن زنجیره تأمین انرژی، قیمت آن افزایش قابل توجهی یافته است».^۲ بررسی مواضع اعلانی و اعلامی اعضا و دبیر کل سازمان همکاری‌های شانگهای نشان می‌دهد که بستر مساعدی برای همکاری دسته‌جمعی در حوزه امنیت غذایی وجود دارد.

۷-۲-۶. اشتراک گذاری تجارب کشورهای در مقابله با جنگ اطلاعاتی و عملیات روانی غرب

در چند سال اخیر، کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای به اشتراک گذاری اطلاعات ضد تروریسم و جاسوسی مبادرت کرده‌اند.^۳ در حال حاضر بخش قابل توجهی از جنگ نرم دشمن، بر استفاده از آفندهای عملیات روانی متمرکز شده است که این امر ضرورت همکاری کشورهای عضو شانگهای در حوزه پدافند سایبری را افزایش داده است.

۸-۲-۶. تسریع تعطیلی پایگاه‌های نظامی آمریکا در منطقه

سازمان همکاری‌های شانگهای از یک نقش موازنه‌گر با سازمان آتلانتیک شمالی (ناتو) برخوردار است، به همین دلیل یکی از اولویت‌های این سازمان اهتمام اعضا برای خروج پایگاه‌ها و نیروهای نظامی آمریکایی از کشورهای عضو است.

1 .17th East Asia Summit

2 .http://eng.sectso.org/towards_HSC/20221114/923593.html

3 .<https://web.archive.org/web/20100511042105/http://www.cfr.org/publication/10883/>

4 .<https://ir.library.louisville.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1057&context=faculty>

5 .Collective Security Treaty Organization

6 .http://eng.sectso.org/towards_HSC/20220921/913806/-Meeting-with-CSTO-Secretary-General.html

7 .<https://en.odkb-csto.org/25years/>

8 .http://www.xinhuanet.com/english/2006-04/22/content_4459199.htm

[جمع‌بندی و نتیجه‌گیری]

در این منطقه است. از بین ۹ عضو رسمی سازمان شانگهای، ۵ کشور از جمهوری سابق اتحاد جماهیر شوروی هستند که نشانگر نفوذ و تأثیر گذاری بالای روسیه و اهمیت آسیای میانه در راهبرد سازمان همکاری شانگهای است. تهیه سند توسعه همکاری‌ها پیرامون دغدغه‌ها و تهدیدات مشترک و ایجاد گروه تماس بین سازمان همکاری شانگهای و مجامع پارلمانی در اوراسیا و شرق آسیا، برخی تدابیر و تمهیداتی هستند که انتفاع الحاق کشورمان به سازمان همکاری شانگهای در حوزه‌های سیاسی، دفاعی و امنیتی را افزایش می‌دهد. عطف به قطعنامه A/RES/۶۷/۱۵ مجمع عمومی سازمان ملل مورخ ۱۹ نوامبر ۲۰۱۲، بستر همکاری اتحادیه بین‌المجالس شانگهای با نهادهای بین‌المللی منطقه‌ای فراهم شده است. تأسیس این اتحادیه، شرایط مساعدی را برای رایزنی‌های دوجانبه و چندجانبه اعضا در قالب تشکیل کمیته‌های مشترک و تماس با سایر مجامع پارلمانی منطقه‌ای در حوزه آسیا و اقیانوس آرام فراهم خواهد نمود. تبیین فرصت‌های احیای جاده ابریشم، کمر بند راه و توسعه کریدور شمال - جنوب، می‌تواند ظرفیت‌های نوینی را برای همکاری اعضای سازمان همکاری شانگهای به وجود آورد.

با تصویب الحاق جمهوری اسلامی ایران به سازمان همکاری شانگهای در صحن قوه مقننه مورخ ششم آذرماه ۱۴۰۱، فرصت‌های نوینی در عرصه دیپلماسی پارلمانی فراهم شده است. برای مثال اهتمام مجلس شورای اسلامی با همکاری وزارت امور خارجه برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری‌های شانگهای، توان سیاسی و ظرفیت مردم باوری سازمان همکاری‌های شانگهای در برابر ناتو را افزایش می‌دهد. این اقدام موجب می‌شود با همکاری دسته جمعی و هم‌افزایی ظرفیت‌های تقنینی و نظارتی، بستر مساعدتری برای تحقق اهداف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی سند تأسیس این سازمان فراهم شود.

سازمان همکاری شانگهای به منظور مقابله با نفوذ سیاسی، اقتصادی و نظامی غرب در آسیای میانه تأسیس شد، این امر نشانگر اهمیت بالای ملاحظات جغرافیای سیاسی و آسیای میانه در سیاست‌های قدرت‌های شرق و غرب است. از طرفی نشان می‌دهد روس‌ها به شدت در قبال نفوذ قدرت‌های غربی در آسیای میانه و قفقاز و جمهوری‌های سابق شوروی، احساس تهدید می‌کنند. البته انتفاع اقتصادی و تجاری جمهوری اسلامی ایران در آسیای میانه نیز، مستلزم وجود ثبات و امنیت پایدار

[منابع و مأخذ]

1. http://eng.sectsco.org/about_sco/20220810/909124.html
2. http://eng.sectsco.org/about_sco/20220907/911928.html
3. http://eng.sectsco.org/about_sco/20220907/911963.html
4. <http://eng.sectsco.org/documents/>
5. <http://eng.sectsco.org/politics/20220916/912890/SCO-member-states-signed-memorandums-on-granting-SCO-dialogue-partner-status-to-the-Arab-Republic.html>
6. http://eng.sectsco.org/towards_HSC/20220920/922248/Documents-signed-during-the-meeting-of-the-Council-of-Heads-of-SCO-Member-States-that-you-can-find.html
7. http://eng.sectsco.org/towards_HSC/20220921/913806/-Meeting-with-CSTO-Secretary-General.html
8. http://eng.sectsco.org/towards_HSC/20221114/923593.html
9. http://www.malaysia.mid.ru/press2007/e_22.html
10. http://www.xinhuanet.com/english/2006-04/26/content_4476403.htm
11. <https://academic.oup.com/chinesejil/article-abstract/5/1/129/294436?redirectedFrom=fulltext&login=false>
12. <https://cabinetoffice.ir/fa/news/10676>
13. <https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization>
14. <https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization>
15. <https://en.odkb-csto.org/25years/>
16. <https://media.cabinetoffice.ir/uploads/org/2022/09/28/166435531966252600.pdf>
17. <https://mofa.gov.pk/visit-of-director-of-executive-committee-of-shanghai-cooperation-organization-regional-anti-terrorist-structure-sco-rats-to-pakistan/>
18. <https://timesofislamabad.com/12-Dec-2018/au-sco-anti-terror-organs-sign-cooperation-deal-on-fighting-terrorism>
19. <https://tribune.com.pk/story/1129533/india-pakistan-edge-closer-joining-sco-security-bloc/>
20. <https://web.archive.org/web/20100511042105/http://www.cfr.org/publication/10883/>
21. <https://web.archive.org/web/20100511042105/http://www.cfr.org/publication/10883/>
22. <https://www.brookings.edu/opinions/shanghai-five-an-attempt-to-counter-u-s-influence-in-asia/>
23. https://www.business-standard.com/article/current-affairs/eam-s-jaishankar-to-represent-india-at-sco-heads-of-govt-meeting-121112401424_1.html

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۲۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc@majles.ir